

תרבות פוליטית אך לא דמוקרטיה

חוגים פוליטיים ואינטלקטואליים בעלי אינטרס, מחוללים לאחרונה גל של נוסטלגיה לתקופת שילטון תנועת העבודה, כתקופה טובה יותר מבחינת שמירת הדמוקרטיה, לעומת התרבות הפוליטית העכשווית. הדבר בא לידי ביטוי במאמרו של זאב שטרנהל „תרבות פוליטית אחרת“ שנתפרסם ב„הארץ“ ב-23 ביולי 1982. הכותב מנתח את תבוסת השמאל הישראלי, שבמרכזו תנועת העבודה, בידי הימין הרדיקלי, תוך שהוא משריש במאמרו זה מיתוסים ודעות קדומות. לדעתו יש בגישה זו ראייה היסטורית, פוליטית ואידאולוגית מוטעית: תנועת העבודה לא היתה מעולם תנועת שמאל במהותה, בשל סירובה להעביר את המסר הסוציאליסטי לעידו הטיבעי, ומשום שייצגה את ה„אינטרסים והרצונות של מעמד בינוני-גבוה, שרוב רובו אשכנזי-אירופי“.

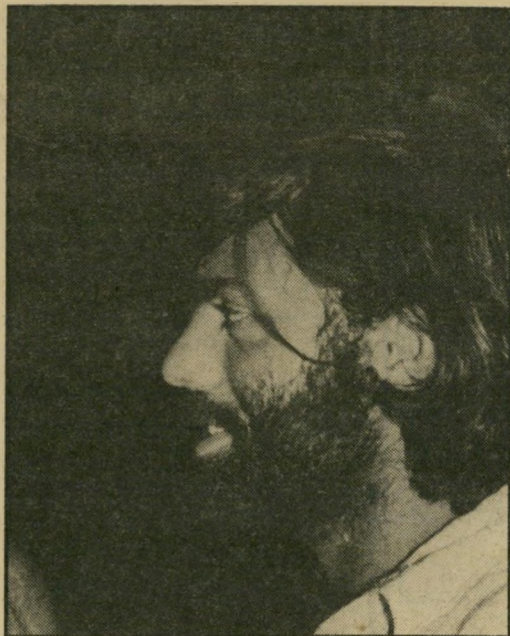
עובדה זו גרמה למתן העדפות מפליגות לבני המעמד הבינוני-גבוה, ובמקביל להזנחת מעמד העובדים, תושבי עיירות הפיתוח, שכונות המצוקה ומושבי העולים ה„חדשים, אשר רובם המכריע בני הציבור הספרדי-מזרחי. שיכבה זו, שהיא גם הפרולטריון הישראלי והיא גם בעלת זהות אתנית ברורה, לא הכירה בתנועת העבודה כבשמאל סוציאליסטי, הדואג מעצם טיבעו ומהותו לאינטרסים של מעמד העובדים. היה זה רק טיבעי ששיכבה זו העבירה את קולה לאופוזיציה האפקטיבית היחידה שהיתה קיימת.

השמאל הישראלי לא היה קיים. לכן גם לא היה בשילטון, ולא יכול היה להיות מובס.

תנועת העבודה והליכוד הן תנועות תאומות מבחינה אינטרסנטית ואידאולוגית. מה שלמעשה התרחש, היה העברה, מטעמי נוחות, של השילטון מידי תאום אחד למישהו. השכבות החלשות והמנוצלות, בני מעמד ה„עובדים“ היו ונתוה ללא ייצוג פוליטי דמוקרטי הולם. יש לזכור כי התנועה הציונית, על זרמי הפסבדו-סוציאליסטיים והבורגניים, נוסדה על אדמת אירופה, בשל נסיבות ותהליכים היסטוריים, שהיו בלבדיים ל- מערכת היחסים בין יהדות אירופה האשכנזית ובין העמים שבקירוב היא שכנה. במערכת יחסים זו שתי תופעות בולטות:

- העימות הדתי בין היהדות והנצרות, כפי שבא לידי ביטוי הקיצוני ביותר בקיומה של הטראומה הנוצרית של צליבת ישו והטלת האשמה על היהודים.
 - המהפכה התעשייתית שעברה אירופה במאתיים השנים האחרונות, אשר שינתה את פני החברה, והח- מירה את משמעותם של הקיטובים המעמדיים-חברתיים, בפרט לגבי המיעוט היהודי בעל ההצלחה יוצאת-הדופן. מבחינת המיבנה והמהות עוצבה הציונות הפוליטית לפי המודלים הפוליטיים האירופיים, והסטנדרטים ה- מוסריים של התקופה, כתנועה לאומית המושפעת מה- תורות הסוציאליסטיות הרווחות, אך גם מהדוקטרינות הבורגניות, קפיטליסטיות, קולוניאליסטיות.
- ההיסטוריה של היהודים בארצות ערב ידעה תקופות של פריחה, כמו גם תקופות של סבל ורדיפות. אך

אותם שני גורמים שייחדו את מערכת היחסים של יהודי אירופה האשכנזיים עם העמים שבקירובם הם חיו, לא היו קיימים במערכת היחסים בארצות המזרח. לכן גם העימותים והרדיפות מעולם לא היו על רקע אידאולוגי קיצוני, כפי שהיה באירופה, אלא על רקע מקומי, כרדיפות שנרדפו גם מיעוטים אחרים. התמונה השתנתה עם תחילת פעילותה של התנועה הציונית. לאור האספקטים הקולוניאליסטים שהיא אימצה, ולאור היחסים המיוחדים שהיו לציונות עם

האימפריאליזם הבינלאומי, ראו בה התנועות הערביות הלאומיות סכנה לאפשרות הגשמתן והשמירה על ה- בקהילות היהודיות בארצות-ערב, בניגוד מוחלט לאיני- טרסים המקומיים. היו עימותים שהגיעו אף לשפיכות דמים, אך זה לא קיבל את הגוון הקיצוני של שיאת יהודים עד כדי השמדה טוטאלית, כפי שקרה באירופה. מכיוון שב ישראל הפך הציבור המזרחי לציבור חסות, שאינו לוקח את חלקו היחסי בחיים הפוליטיים והחברתיים, הרי שנוצר מצב זמני, שבו הפגנה של רגשות אנטי-ערביים מתקבלת בברכה ואהדה על-ידי הציבור האשכנזי, ומשמשת כמקדם פוליטי חברתי. זוהי נורמה התנהגותית שסילגו לעצמם רבים מבני הציבור הספרדי-מזרחי, כאלמנט של שינאה עצמית, שבה לוקים המדוכאים בשלבים הראשונים של תהליך הדיכוי, כל עוד הם נמצאים בשלב של חוסר-מודעות מעמדית פוליטית.

יוצא מכך, כי טיפוחו של מיתוס השינאה המזרחית לערבים גורם לעירפול ולחוסר הבנת התהליך ההיס- טורי, ומן הראוי להפסיק השימוש במיתוס זה. ובמקום זה צריך להתייחס לעובדה, שמבחינה היסטורית ה- אינטרסים הקבוצתיים של הספרדים-מזרחיים ושל ה- פלסטינים הם יותר מקבילים מאשר מנוגדים. עובדה זו תשמיע יותר מכל על התהליך ההיסטורי, כאשר תתחיל השפעת המצב הזמני שבו אנו שרויים. אתייחס לאספקט מסוים של הפיכת הציבור הספ- רדי-מזרחי לציבור-חסות. המעמד השליט האשכנזי היה זקוק לציבור הספרדי-מזרחי כאוויר לנשימה, בפונקציה

של כוח-עבודה זול. וזה בעיקר בשל סירוב היהדות האשכנזית להשתתף במיפעל הציוני בגופם (רק 8% מהיהדות האשכנזית בישראל ואילו 85% מהיהדות ה- ספרדית-מזרחית בישראל). ואכן עליה כפויה זו של יהדות המזרח פתרה למעמד השליט את הבעיה ה- חריפה של כוח-אדם. הכוונה לא היתה מעולם לרווחתו של ציבור זה, כאשר בעיית כוח-האדם נפתרה, רואה המעמד השליט האשכנזי בריבוי הטיבעי הגבוה של ציבור זה סכנה דמוגרפית, ומפתח מדיניות חברתית שמטרתה להביא לאיזון כמותי בין מזרח למערב.

לכל הדוקטרינות האלה של המעמד השליט היו שותפים גם השמאל וגם הימין, בהבדלי ניואנסים דיאלקטיים. הטענה כי השמאל ניסה לרפא את ה- טראומות היהודיות וביקש לשלוט בחברה לפי כוח התבונה ונורמות אוניברסאליות, אין לה אחיזה במצי- אות. בדיקה מעמיקה תגלה כי מאז ומתמיד נעשה שימוש אינטרסטי בטראומות אלה, על-ידי השמאל והימין, כאמצעי לצבירת כוח פוליטי.

כיום קם הגולם על יוצרו. השמאל האשכנזי, העומד בנוכ ומפורר מול המיפלטת שיצר.

במאמרו מתייחס שטרנהל באופן נוסלגי ורומנטי לתקופה שבה היתה תנועת העבודה בשילטון, וכדבריו: „רק עתה חודרת אל תודעתנו ההכרה עד כמה גדולה היתה ההצלחה“. אך תהליכים היסטוריים מגיעים לכלל בשלות לא בחמש שנות שילטון. רוב המיפגעים המדירים שניה מעיינו, ראשיתם בימי שילטון תנועת העבודה. אין לראות בכך הגנה על שילטון הליכוד, שלגנותו אפשר לומר כי הוא עולה על רבו בכישרון שלו להאיץ ולהחמיר תהליכים ומצבים בסיגנון בוטה ולא אחראי.

בתקופת שילטון תנועת העבודה הגיעה לשיאה שיטת יישום הדוקטרינות שתוצאתן היתה אפליה גזענית כלפי הציבור הספרדי-מזרחי והנחשת שילטונם של בני המיעוט הרוסי והפולני. ההתפרצויות הרציניות אירעו בתקופה זו. אופייני היה, שהן דוכאו תוך שימוש בשיטות מיסטריות ברוטליות, תוך רמיסת זכויותו הדמוקרטיות של ציבור רחב זה.

כך זה נעשה בתקופת שילטון תנועת העבודה, וזה נמשך גם בעת שילטון הליכוד, שהרי בנושא זה, הסיכוי היחיד לשינוי הוא בתחרות האפשרית בין שני מרכיבי המעמד השליט, על חריפותן וקיצוניותן של שיטות הדיכוי.

נכון שהיו שתי תרבויות פוליטיות — זו שבתקופת שילטון תנועת העבודה והעכשווית, של תקופת שילטון הליכוד. אך מהותית ההבדל ביניהן אינו בעל ערך, מכיוון ששתיהן אינן דמוקרטיות, בעצם שלילתן את הייצוג הדמוקרטי, המתבקש לגבי כל סקטור ציבורי על-ידי נציגים בני אותו סקטור.

רצוי להימנע מכל אידאולוגיה של שילטון המערך ולהתייחס בביקורתיות ושליה לזל תקופה או מצב שבו מיעוט, ובפרט מיעוט בעל זהות אתנית-מעמדית, כופה את שילטונו ורצונו על כל הציבור, אף אם זה לכאורה נעשה באורח דמוקרטי. בשל התפקיד השלילי שמילאה תנועת העבודה ובשל חוסר-האפשרות להפכה לתנועה סוציאליסטית של ממש, יש לחדול מלקנות על חורבנה. חורבן זה הוא כורח המציאות, שכן בחורבנה נפתחת אפשרות היסטורית לקימומו של שמאל פופו- ליסטי אותנטי, שבמרכזו נציג הציבור המזרחי. רק שיתופו המלא והשוויוני של ציבור זה בחיים הפוליטיים יביא אותנו למצב שבו תיחסך מאיתנו סכנת הפאשיזם.

מוני יקים, רמת-גן

פעיל הפנתרים השחורים לשעבר.

השכנת שלום במחנה השלום

ההתפתחויות המדיניות מובילות בהכרח להפיכת הסיכסוך הישראלי פלסטיני לנושא מס' 1 בסדר-היום של הממשלה-האמריקאית. הצורך החיוני להידברות של הכרה הדדית בין ישראל ואש"ף, כדרך היחידה לפיתרון הסיכסוך, יוכר ברורות גם בארצות-הברית. יובן בבחי- רות שהסיכסוך הישראלי פלסטיני הוא מוקד-הסיכסוך הישראלי-ערבי, ושרק עם פיתרונו תיפרץ הדרך לפיתרון כולל של הסיכסוך.

מצד אש"ף עצמו תלך ותיגבר מגמת ההתפייסות, ההכרה ההדדית והשלום עם ישראל, ולבסוף אש"ף יצא בהכרזה ברורה על נכונותו להכרה בישראל ובזכותה להתקיים.

בעיקבות זאת יופעל לחץ מאסיבי על ממשלת ישראל מצד ארצות-הברית להדבר עם אש"ף ולהתחיל להתקדם בצורה רצינית ויסודית לקראת פשרה והסכם שלום. אולם ממשלת הליכוד, בגלל מחויבותה לארץ ישראל השלמה, אינה מסוגלת לעשות את הצעדים

האלה, מכאן שתיקלע בהכרח למבוי סתום מבחינה מדינית, דבר שיביא לתוצאות חמורות ביותר, שהמדינה טרם ידעה כמותם.

יוצא מכך, במידה מרחיקת-לכת הסיוע הצבאי, הכל- כלי והמדיני שמגנישה ארצות-הברית לישראל, בידודה המדיני של ישראל יהפוך למחנק ממש. תחול נסיגה כלכלית חמורה, המדיניות הניצית, פושטת-הרגל, תת- טא גם בצלחתו של העם. חלק ניכר מהציבור, שכיום הוא מודשן עונג כלכלית, יתפכח דווקא בעיקבות הנפילה הכלכלית, ויבין מהו מקור הרע — דרכה המדינית המוטעית של המדינה.

במצב זה יהפוך העניין הפלסטיני על כל היבטיו, לנושא בעל חשיבות הרבה ביותר בציבור הישראלי. כל אדם ייקרא לעשות חשבון-נפש נוקב, ולבחור בין דרכו הניצית של הליכוד מחד, ובין דרך הפשרה והשלום.

כבר כיום הפך המערך לצילו של הליכוד ואיבד חלק ניכר מבחוריו. בעתיד, לנוכח ההתפתחויות המ- דיניות הצפויות, תלך מגמה זאת ותיגבר. הציבור יחפש אלטרנטיבה רצינית וחד-משמעית לליכוד, ובמערך לא ימצא אותה.

האלטרנטיבה האמיתית האחת לליכוד יכולה להיות רק תנועת שלום ישראלית, תנועה פוליטית שתתחרה

על אמון הבורח ושתחזיקו על דיגלה דבר אחד — פשרה והשלמה היסטורית בין ישראל והתנועה הלאו- מית הפלסטינית, השלמה שרק בעיקבותיה תיפרץ הדרך לשלום עם יתר מדינות ערב.

אם יתלכד מחנה השלום הישראלי לכוח פוליטי מגובש, יהפוך בבוא העת לכוח שיוכל להתמודד על קולו של הבורח, בהכרעה ההיסטורית על דרכה של מדינת ישראל. ואם לא, אז לפחות תהווה את לשון- המאזניים, שתכריע את הכף לכיוון הנכון בהתמודדות הרתיגורל זאת.

יועד אני שליכוודו של מחנה השלום, השכנת שלום במחנה-השלום, זוהי משימה קשה ביותר — יש כאלה שיאמרו משימה בלתי-אפשרית. אולם לנוכח הצורך החיוני של הבורח, בהכרעה ההיסטורית על דרכה של מדינת ישראל, לא ימצא את כוחות-הנפש להתעלות מעל לגורמי הפירוד, המחלוקות, היריבויות האישיות והאינטרסים האישיים הצרים.

על מחנה השלום להוות את כוח ההצלה הלאומי בשעות הרות-הגורל הצפויות לנו, וההיסטוריה תשפוט אותנו על כך, אם לא נשכיל להגשים יעד נעלה זה ונפקיר את המערכה בשעה הקשה.

דויד איש-שלום, הוד-השרון